

FRIJ

RAERD IN OORLOG & VREDE

Vrijheid is voor mij...

Een pastorie in oorlogstijd

Koerierster van het verzet

Duits hoofdkwartier in Raerd

Crash b-17

Voorwoord

Beste inwoners van Raerd,

Wat hadden we een plannen om 75 jaar vrijheid te vieren! Plaatselijk Belang was al maanden bezig om in samenwerking met de documentatiecommissie en verschillende verenigingen een prachtig bevrijdingsfeest te organiseren op 5 mei 2020. Er zou een tentoonstelling komen over de geschiedenis van Raerd in de oorlog, muziek, spellen en een maaltijd.

Helaas heeft het coronavirus een eind gemaakt aan alle feestelijkheden. Daarom hebben wij nagedacht over een manier, waarop we toch 75 jaar vrijheid met het hele dorp kunnen vieren. De documentatiecommissie heeft hierin een groot aandeel gehad: De informatie, die men al had verzameld, is gebundeld in een boekje, dat we graag aan alle dorpsbewoners willen aanbieden.

Het boekje is prachtig vormgegeven door Nelleke Wouters en is een document geworden om te bewaren. Door dit boekje kunnen wij als dorp eensgezind aandacht geven aan de bevrijding van ons dorp, ondanks de beperkingen waar wij momenteel mee worden geconfronteerd. Juist door deze beperkingen beseffen we, hoe belangrijk vrijheid is. Wij wensen u allen een goede Bevrijdingsdag toe.

Met vriendelijke groet,
Namens Plaatselijk Belang Raerd,

Baukje van Vilsteren, voorzitter
Tjitske Kamstra, secretaris

Inhoud

5

Schouwen

6

Oorlog & bevrijding

13

Oorlogsmonument

17

Crahs b-17 op 't Kleaster

19

Vrijheid is voor mij...

21

Koerierster van het verzet

24

Duits hoofdkwartier in Raerd

25

Wij zijn vrij

26

Nawoord

Frijheid

Hoe lang't 't ek lyn is, tsien of sechstich jier
der waarden wûnen slein dy 't skrinen bliuwe,
ús machteleazens en ús haat beskriuwe,
wurdt no in lang ferhaal op âld papier.

Hoe lang't 't ek lyn is, tusken doe en no
binne wer jonge generaasjes berne,
dy moasten mei ús oan de frede wenne
en oan in takomst bouwe op heech nivo

En sa begûnen wy mei nij elan,
sûnder foaroardielen, sûnder taboe,
dochs makke elkenien syn eigen plan.

Hjoed fjochtsje stammen wer tsjin oare stammen
en drage fijannen ek oare nammen
mar frijheid smakke ús nea sa swiet as doe.

Tjits Peanstra

Schouwen

DOOR SIEGER L. VAN DER ZWAAG

Zo af en toe is het nodig datgene wat er bereikt is met grote zorgvuldigheid te schouwen. Iets schouwen wil zeggen er (nog eens) met grote oplettendheid en aandacht naar kijken. Kritisch maar niet ontrouw wordend aan de principes en resultaten uit het verleden. Want er is een overheersend gevoel van blijdschap en dankbaarheid. Blijdschap met onze vrijheid en dankbaarheid jegens hen die dat mee hebben bevochten.

Wij wonen nu al 75 jaar in een staatrechtelijk huis van vrede. Ons huis, hun huis. Een rijke erfenis, een kostbare nalatenschap maar een kwetsbare nalatenschap. Een nalatenschap die ons tot in lengte van jaren schatplichtig maakt aan elkaar en aan hen die er met hun leven voor betaalden... Dus GEDENKEN wij!

De samenstellers van dit schrijven hebben dat héél goed begrepen. Het blijft nodig die historie te vertellen. Te schouwen. En dat doen ze dus ook. Alle achting. Ze slaan piketpaaltjes In het verloop van het Raerder leven waardoor we ons blijvend herinneren hoe moeilijk het toen was en hoe kostbaar maar ook kwetsbaar ons huis van de vrijheid is.

Twee strijdige gevoelens.
Blij en verdrietig maar het meest zijn wij blij.
Blij hoort bij vrij.

*Kom vanavond met verhalen
Hoe de oorlog is verdwenen
En herhaal het honderd malen
Telkenmale zal ik wenen...*

Fragment uit het gedicht De Duif van Leo Vroman (1915-2014)

— Oorlog & bevrijding Raerd

UIT: EEN PASTORIE IN OORLOGSTIJD - WILLEM HANSMA
INGEKORT DOOR SJOKE BRUNIA

Op 10 mei vielen de Duitse troepen Nederland binnen. De oorlog begon. Dominee Boerlage heeft de oorlogsjaren in Raerd doorgebracht. In zijn pastorie, die nu ons dorpshuis is, legde hij vast hoe hij de oorlog beleefde. Het boek dat Willem Hansma hierover schreef gebruiken wij als leidraad voor dit verhaal over Raerd in oorlogstijd.

De eerste dagen

Dominee Boerlage beschrijft in zijn verslag van de oorlogsjaren hoe ze de eerste dagen beleefden. Op 10 mei 1940 kwam hun dienstmeisje bij hen met de mededeling dat het oorlog was! Ze zetten de radio aan en werkelijk, de proclamatie van H.M. de Koningin nam alle twijfel weg. Het was oorlog. De Duitsers waren plotseling met een grote overmacht aan mannen en materiaal Nederland binnengevallen. Veel mensen hadden die nacht ook al Duitse vliegtuigen horen overvliegen. Dominee Boerlage voelde toen al aan dat er veel leed over hen zou komen en voelde zich verslagen. De eerste dag gebeurde er niet veel in Raerd. Er waren veel soldaten op de weg, onze eigen soldaten die zich terugtrokken richting Afsluitdijk. De mensen luisterden naar de radio en probeerden te weten te komen wat er gaande was, maar ze hoorden vooral tegenstrijdige berichten. De tweede dag kwamen de Duitsers hier. Op de Overijsselsestraatweg werd geschoten door de Duitsers op achtergebleven Nederlandse soldaten. Daarop werden de schoolkinderen naar huis gestuurd. Er trokken veel Duitse soldaten door het dorp, eerst met pantserauto's en motorfietsen, daarna ook te paard. Het hoefgetrappel ging de hele nacht door. Op 12 mei waren hier nog steeds veel Duitse soldaten en werden de lagere school en de

Vrijheid is voor mij: leven in een democratie waarbij ik het recht heb om te stemmen. Om een regering te vormen die ons vervolgens, als een kruiwagen vol met 17 miljoen kikkers, leiding probeert te geven. Zo goed en zo kwaad als het kan. En het lukt ons zo al 75 jaar om de vrede te behouden.

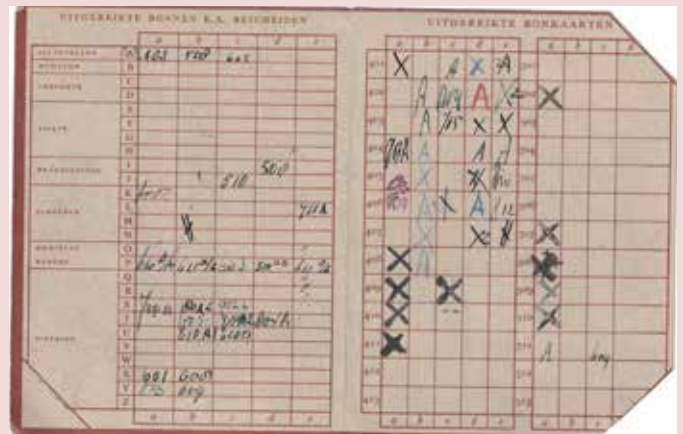
- Jeannette Boskma

bewaarschool gevorderd om soldaten in onder te brengen. In de verte dreunden Nederlandse en Duitse kanonnen. Bij de Afsluitdijk werden de Duitsers tegengehouden en is er stevig gevochten. De mensen gingen zoveel mogelijk aan het werk en het gewone leven keerde zo goed als mogelijk was weer terug. Drie dagen later hoorde men via de radio dat Nederland had gecapituleerd. De overmacht was te groot en na het bombardement op Rotterdam, dat voor een groot deel was verwoest, koos de Nederlandse regering eieren voor zijn geld. De Duitsers die hier verbleven in de beide scholen pakten hun spullen en vertrokken. Het Gemeentehuis werd ingenomen en de bezetting was een feit.

De bezettingstijd

In het begin was de ingreep van de Duitse bezetting op het gewone leven nog niet groot, maar de Duitsers trokken de touwtjes door de jaren heen steeds strakker aan. Jongemannen moesten aan het werk bij de Arbeidsdienst (tewerkstelling). Eerst nog in Nederland, maar later werden ze naar Duitsland gestuurd. Voor velen was dat het moment om onder te duiken. Er volgden nog meer “Bekanntmachungen”. Men moest de woning 's nachts verduisteren en mocht 's avonds niet meer onderweg zijn op de fiets of met de auto. Er kwamen nog meer verboden. Men mocht geen eigen blaadjes meer drukken en op alle deuren van openbare gebouwen moest een bordje komen te hangen met: *Voor Joden verboden*. Vooral dit laatste gebod zorgde voor gewetensnood bij bijvoorbeeld kerkelijke instanties. Voor alle mensen kwamen er persoonsbewijzen.

Die moest je laten zien als je gecontroleerd werd. Zo werd de greep van de Duitse bezetter op het dagelijkse leven steeds groter. Bovendien was er schaarste. Fietsbanden waren niet meer te krijgen, men reed op “kusjebânnen”, een reep rubber van een oude autoband. Het voedsel werd ook schaars. Zeker in de steden had men het krap, ook al omdat in de begintijd veel levensmiddelen de grens naar Duitsland over waren gegaan. De bezetter voerde al snel een distributiesysteem in om het eten te verdelen. Zo gingen de jaren voorbij. Iedereen probeerde er het beste van te maken en veel activiteiten gingen gewoon door. De eerste twee oorlogswinters waren heel streng en men schaatste in die jaren ook elfstedentochten.

De Meistaking of Melkstaking

In april 1943 maakte Generaal Christiansen bekend dat alle leden van het eerdere Nederlandse leger zich moesten melden als krijgsgevangene om in Duitsland tewerkgesteld te worden. Het verzet dat in Nederland begon op te komen tegen de Duitse bezetting na de eerste Jodenvervolgingen, werd steeds groter en het kwam overal tot stakingen. Eind april kwam de woede van veel mensen over al die Duitse maatregelen tot uiting in een vrij algemene staking. De melkfabriek van Sybrandabuorren staakte, maar ook de bakkers en de onderwijzers. In het begin was het onzeker of iedereen mee zou doen. Op het Gemeentehuis staakte men niet, maar de burgemeester was er niet, op de fiets op weg naar een vergadering. Ook niet alle boeren wilden meedoen. Sommigen sympathiseerden met de Duitsers. Toch bleek op zaterdag 1 mei de stemming algemeen omgeslagen tegen de Duitsers.

Hoewel er in de dorpen zoveel mogelijk melk werd uitgedeeld, kleurde de weg naar Sybrandabuorren wit van de melk. De koeien moesten natuurlijk wel worden gemolken. De volgende dag nam de spanning onder de stakers toe; er waren berichten van tegenmaatregelen door de Duitsers. Er volgde een nieuwe afkondiging van het 'Politiestandrecht': wie staakte wachtte de kogel! Zo verliep de staking. Dominee Boerlage noemde de staking later een keerpunt. Tot nu toe was de bezetter door veel mensen nog redelijk vriendelijk ontvangen, vanaf dit moment verenigden alle krachten zich tegen de Duitsers.

Onderduikers & het verzet groeit

Het gevolg van al die nieuwe Duitse maatregelen was dat er nog meer jongemannen gingen onderduiken, ook in deze omgeving. Jonge mannen die in Duitsland tewerkgesteld zouden worden en ook Joden, vaak uit het westen van het land, die hun leven niet zeker waren. Dit had weer tot gevolg dat de vraag naar bonkaarten en persoonsbewijzen ook toenam. Een van de Duitse manieren om controle te houden was een distributiestelsel met bonkaarten om aan voedsel te kunnen komen. Dat gaf problemen op plaatsen waar veel onderduikers zaten. Hoe kwam men aan bonkaarten? Er kwam een illegale beweging op gang onder mensen die tegen de bezetter waren en die ook al voor onderduikers adressen regelden. Zij probeerden persoonsbewijzen te vervalsen en verdonkeremaanden ook bonkaarten.

Na de Meistaking van 1943 ontstonden op nog meer plaatsen groepjes mensen die zich met dit verzetswerk bezighielden. Er was behoefte aan een Centrale Organisatie die dit werk aan zou pakken. Zo ontstonden de *knokploegen*. Zij gingen er ook toe over om overvallen te plegen op plaatsen waar de papieren lagen opgeslagen, zoals distributiekantoren en gemeentehuizen. Vaak waren het de koeriersters die er voor zorgden dat deze papieren en andere berichten op de juiste plaats terecht kwamen. Intussen werd de oorlog vooral in de lucht uitgevochten door zowel Duitse als Engelse vliegtuigen die over Nederland vlogen.

Dat ging ook wel eens mis, er zijn op diverse plaatsen gevechtsvliegtuigen neergestort. Ook vlakbij Raerd aan de Poppenwiersterdyk kwam een vliegtuig naar beneden (*lees het verhaal op pagina 16*). Het verzet zat intussen niet stil. Men maakte plannen voor een overval op het Gemeentehuis in Raerd, omdat hier veel persoonsbewijzen, distributiekaarten en bonkaarten waren opgeslagen. Maar het was niet de bedoeling dat er slachtoffers zouden vallen en omdat er permanente bewaking was vanwege de vele overvallen, ging men vooraf naar politieagent Witvoet om te proberen met hem tot een afspraak te komen over de gang van zaken. Hij stemde daarmee in en zo kon de overval plaatsvinden.

De overval

De overval was op 9 september 1944 en agent Witvoet, die bewaker was, zat mee in het complot. De Knokploeg die het Gemeentehuis binnen ging, bestond uit zeven personen en toen de eerste van de groep op het luikje klopte werd dit nietsvermoedend opengedaan door de beambte. Hij keek toen recht in de loop van een revolver en alarmeerde de bewaker. Agent Witvoet schoot door het luikje naar de overvaller, maar zoals afgesproken pas nadat deze zich had gebukt. Door de overmacht van de Knokploeg gaven de beampten zich over en werden ze in de kluis opgesloten. De buit van de Knokploeg bestond uit veel persoonsbewijzen, bonkaarten en zegels. Na de actie ging agent Witvoet op de fiets naar Mantgum om te melden dat ze waren overvallen, maar het was geheel volgens plan verlopen zonder dat er slachtoffers waren gevallen.

Door al deze verzetsdaden voerden de Duitsers de controles door de groene politie nog meer op. Het verzet was echter ook steeds beter georganiseerd. In Raerd speelde dominee Boerlage hierin een belangrijke rol. Ook bij hem vond huiszoeking plaats en toen ze daarna in de kerk verder zochten, vonden ze een radio. Illegaal, dat mocht niet. Hij werd gearresteerd en gevangen gezet, eerst in Grou en daarna in Leeuwarden. De omstandigheden waren slecht maar de gevangenis was niet potdicht. Boerlage slaagde erin via in- en uitgesmokkelde briefjes contact met zijn familie te houden. Mevrouw Keuning uit Jirnsum slaagde erin hem weer vrij te krijgen.

Het was nu 1945 en de omstandigheden verslechterden steeds meer. De Grüne Polizei patrouilleerde voortdurend en dat maakte het

werk van het verzet, dat zich onder andere met illegale wapentransporten bezig hield, ook gevaarlijk. En wat ook een rol speelde bij een uitdagende organisatie: hoe houden we de verrader erbuiten? Zo was het een onzekere tijd vol aanhoudingen, huiszoekingen, repressailles die er niet om logen en werden er af en toe mensen gefusilleerd.

Bevrijding in zicht

Toch keerde het tij in het voorjaar van 1945. Ook hier kwamen berichten over optrekkende Canadese soldaten en de Duitsers vorderden voor de laatste keer paarden en ook fietsen. En uiteindelijk waren er veel troepenbewegingen door de Duitsers, ze trokken zich terug richting Lemmer en wilden daarvoor ook de paarden mee hebben. Er waren schotenwisselingen te horen en ontploffingen, maar niemand wist hoe het ervoor stond. En dan is het 15 april. Vanuit Jirnsum kwamen berichten. Toch keerde het tij in het voorjaar van 1945. Ook hier kwamen berichten over optrekkende Canadese soldaten en de Duitsers vorderden voor de laatste keer paarden en ook fietsen. En uiteindelijk waren er veel troepenbewegingen richting Lemmer en wilden daarvoor ook de paarden mee hebben. Er waren schotenwisselingen te horen en ontploffingen, maar niemand wist hoe het ervoor stond.

De vreugde was groot, maar werd getemperd door de wetenschap dat de Canadese tanks nog niet konden komen en dat de Duitsers elk ogenblik het dorp konden naderen. Men besloot dan ook de vlaggen nog niet uit te steken. Ze bleef het die dag in Raerd nog onzeker over hoe het verder zou gaan. Maar om zeven uur 's avonds kwamen de Canadese tanks echt door Raerd.

Na de bevrijding is er een feestelijke optocht door Raerd gehouden.

Dominee Boerlage: "Onder het gejuich der bevolking dat hart en borst bevrijdde, reden tientallen tanks met vrolijk groetende soldaten over het dorpsplein naar Poppenwier en Raerd. En de tanks en de auto's stroomden mar af en aan. Het bleek dat wij bezetting kregen. Het dorpsplein werd een pierenpot.

Vanuit het logeerkamerraam genoten wij van het schouwspel en wat een leger. Nu begrepen wij dat er een veel beter leger ons dorp binnentrok dan op 11 mei 1940. Toen gingen wij de slavernij in. **NU WAREN WE VRIJ!**

"Vrijheid betekent voor mij dat ik het recht heb om zelf keuzes te maken in de manier waarop ik mijn eigen leven leidt. Los te zijn van iets te 'moeten' of willen om mijn situatie te veranderen. Los van weerstand tegen wat er nu is en toch in de acceptatie te kunnen zijn van de gebeurtenissen die op mijn pad komen. In deze Corona tijd is 'vrijheid' er voor mij nog steeds. Ik ben zelf 'vrij' in de keuzes die ik maak om de Corona tegen de gaan. Bijvoorbeeld op dit moment het beperkt bezoeken van vrienden, is voor mij een 'vrije' keus. Ik ben alleen niet vrij in het kiezen van: we gaan even een terrasje op. Dit omdat de overheid er voor heeft gekozen om de kroegen dicht te gooien. Dit is wel een belemmering in de vrijheid. Maar wel een verstandige belemmering."

- Nynke de Vries

Oorlogsmonument

DE KERK
FAN HJOED
IS IT SIED
FAN MOARN

- B VAN DER ZWEEP
* 1 9 1895 + 11 9 1944
N VELTMAN
* 15 11 1911 + 12 10 1944
T HOEKSTRA - BERGSMA
* 11 4 1889 + 11 11 1944
A HOEKSTRA - REIDINGA
* 23 10 1906 + 11 11 1944
JANTJE HOEKSTRA
* 12 10 1943 + 11 11 1944
G CH TINKELBERG
* 31 8 1901 + 8 3 1945
G VAN DER MOLEN
* 20 6 1912 + 31 3 1945
L POOT
* 15 12 1924 + 4 4 1945
D DIJKSTRA
* 26 4 1915 + 6 4 1945
H WINIA
* 15 11 1911 + 6 4 1945

1940-1945

STIL STAAN

Tien namen met hun geboortedatum en de datum van overlijden. Wie waren zij? Wat is hun verhaal? Allemaal zijn ze omgekomen in de oorlog, soms waren ze bij toeval op de verkeerde plaats, werden ze gebombeerd en beschoten, anderen zaten in het verzet en waren zich bewust van het gevaar dat ze daarmee liepen. Ook na 75 jaar is het goed stil te staan bij de verschrikking van de oorlog en recht te doen aan het offer dat zij hebben gebracht. Voor zover de verhalen te achterhalen waren, lees je ze hier.

Beint van der Zweep

1-9-1895 – 11-9-1944

Beint van der Zweep was boer op een kleine boerderij bij Aldeskou. De fatale elfde september was hij op zoek naar extra eten voor zijn koeien. Op de fiets kwam hij in Beetgumermolen terecht, waar hij op het land dicht bij de vliegbasis Leeuwarden aan het werk was, toen de Engelsen de basis bombardeerden en beschoten. De basis was een belangrijk station voor de Duitse Luftwaffe en werd vaak door de Engelsen gebombardeerd. Zeven man konden hun noodlot niet ontlopen en zijn omgekomen. Hij liet een huishouding met veelal nog jonge kinderen achter en ligt in Jirnsum begraven.

T. Hoekstra – Bergsma

11-4-1889 – 11-11-1944

A. Hoekstra – Reidinga

23-10-1906 – 11-11-1944

Jantsje Hoekstra

12-10-1943 – 11-11-1944

Op zaterdag 11 november voerde de Engelse luchtmacht een bombardement uit op de Terhornstersluis. Dit om de scheepvaart te hinderen, die via de Friese kanalen veel goederen naar Duitsland vervoerde. Bij dit bombardement werden de beide sluiswachterswoningen aan weerskanten van de sluis ook getroffen en totaal verwoest. Tietje, de vrouw van sluiswachter Wiemer Hoekstra, kwam hierbij om het leven. Ze had nog geprobeerd naar de kelder te vluchten, maar raakte toch dodelijk gewond. Net als de vrouw van sluiswachter Andries Hoekstra, Anskje, die samen met hun eenjarig dochttertje Jantsje ook probeerde in de kelder een goed heenkomen te vinden. Ze hadden geen enkele kans. Er stond geen muur meer overeind. Sinds 1984 staat er bij de sluis een monument wat herinnert aan deze tragedie.

Nicolaas Veltman

5-11-1911 – 12-10-1944

Nicolaas Veltman had samen met zijn vrouw een winkel in Jirnsum. Daarnaast bracht hij de krant rond en ging bij de deuren langs met een peteroliekar. Hij zat in het verzet en deed koerierswerk, dat viel niet op omdat hij veel op pad was. In de nacht van 4 op 5 oktober is hij samen met zijn onderduiker en nog een paar Jirnsumers opgepakt en door de Duitsers in Leeuwarden gevangen gezet. Een week later op 12 oktober werd hij gewekt met de boodschap: "Aankleden!". Hij dacht dat hij vrij zou komen, maar het pakte anders uit. Samen met drie andere gevangenen is hij overgebracht naar Nijeholtwolde en daar gefusilleerd als wraak voor een daad van verzetsmensen, die daar een trein hadden laten ontsporen. De lichamen moesten daar 24 uur blijven liggen en daarna is hij in Jirnsum begraven. Zijn vrouw heeft nog jaren de winkel in haar eentje gehad.

*“De kerl fan hjoed
is it sied fan moarn.”*

G. van der Molen

G. Ch. Tinkelenberg
31-8-1901 - 8-3-1945

Georg Tinkelenberg woonde in Sybrandabuorren, waar hij het hoofd van de openbare lagere school was. Hij was lid van het verzet en had als voormalig officier van het Nederlandse leger de leiding over het IX district van de NSB (Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten). Op 8 februari 1945 is hij met anderen door verraad opgepakt. Hij is naar Crackstate in Heerenveen gebracht en vanuit daar als represaille op 8 maart bij de brug van Dongjum gefusilleerd door de Duitsers, uit wraak voor een actie van het verzet. De lichamen moesten een dag blijven liggen en zijn 's avonds weggehaald. Hij liet een vrouw en twee kinderen achter. In het dorp is later een straat naar hem vernoemd.

G. van der Molen
20-6-1912 - 31-3-1945

Geert van der Molen was gemeentewegwerker en woonde in Poppenwier. Hij zat min of meer ondergedoken omdat het in die dagen niet vertrouwd was aan de weg te werken, de kans was groot om opgepakt en tewerkgesteld te worden. Hij zat bij het verzet en hielp bij illegale wapentransporten. Verder nam hij wel werk aan, zo ook op 31 maart. Hij was met zijn praam onderweg om bieten te gaan halen voor een boer. Bij Boksumerdam werd hij beschoten door een Engelse jager en raakte zwaargewond. Hij is nog naar het ziekenhuis in Leeuwarden gebracht en is daar dezelfde dag aan zijn verwondingen overleden. Zijn vrouw bleef met drie kinderen achter. Van der Molen is in Poppenwier begraven.

H. Winia

15-11-1911 - 6-4-1945

Herre (of Harry) Winia woonde met zijn vrouw in Amsterdam en was werkzaam op Schiphol. Ze zijn hier vandaan gevlucht en zaten in Tersoal bij Durk Dijkstra ondergedoken. Net als Dijkstra zat ook Winia in het verzet, hij hield zich bezig met wapeninstructie. Het verhaal van de beide mannen is verder gelijk. Aangehouden op 29 maart en uit wraak voor het niet kunnen vinden van wapens naar de IJsselmeerdijk bij Nijemirdum gebracht en daar doodgeschoten en begraven. Ze verdwenen vlak voor de bevrijding en niemand wist waar de mannen waren gebleven, tot een Duitser die bij de executie was het vertelde. Winia was eerst in Sondel begraven, maar is later naar het ereveld in Loenen overgebracht.

Leendert Poot

15-12-1924 - 4-4-1945

Leendert Poot was kantoorbediende in Naaldwijk en kwam als onderduiker in Tersoal terecht. Daar werd hij gearresteerd, mogelijk door verraad. De hele boerderij waar hij verbleef was door de Duitsers omsingeld. Hij probeerde nog in zijn onderduikplaats te komen, maar te laat. Tijdens het verhoor heeft hij nog geprobeerd te vluchten, daarbij is hij neergeschoten en omgekomen. Hij was betrokken bij wapentransport en was lid van de gevechtsgroep van de NBS. Leendert was nog maar 20 jaar en is eerst in Tersoal begraven, maar later naar Naaldwijk overgebracht.

D. Dijkstra

26-4-1915 - 6-4-1945

Durk Dijkstra was groenteman in Tersoal en zat in het verzet. Het was begonnen met het rondbrengen van illegale blaadjes, die hij in zijn groentekar verborg maar later hield hij zich ook bezig met illegale wapentransporten. Op 29 maart werd hij aangehouden samen met Herre Winia. De Duitsers waren op zoek naar de wapens en uit wraak omdat ze deze wapens niet konden vinden, moesten de beide mannen mee. Met nog drie anderen zijn ze overgebracht naar de IJsselmeerdijk bij Nijemirdum en hier doodgeschoten en begraven. Dit gebeurde vlak voor de bevrijding en niemand wist waar de beide mannen gebleven waren. Dit heeft anderhalf jaar geduurd, toen heeft een van de Duitsers die erbij betrokken was het gebeurde verteld en hun graf aangewezen. Dijkstra liet een huishouding met twee jonge kinderen achter en is in Tersoal begraven.

Crash B-17 op 't Kleaster Ingwert

DOOR: ROEL HOUWING

In de Tweede Wereldoorlog vlogen er Amerikaanse Bommenwerpers over Raerd. Ooggetuigen Anneke Olivier en Riens Bijlsma vertelden hierover in 2008 over in de Praet fan Raerd. Een verkorte versie van het interview dat Roel Houwing met hen had, lees je hiernaast.

De driejarige Anneke had al snel door dat er iets aan de hand was toen er af en toe vliegtuigen door de wolkenflarden te voorschijn kwamen. Het was vreemd en dreigend. Op 16 december 1943 gíng het mis. “Twa Amerikaanske b-17 bommedragers dy ‘t de stêd Bremen bombardearre hiene by mist hjir yn finne ferûngelokke. Ien geskútskoepel kaam in é five, dèr ‘t ús hûs stie del en in oar wrakstik yn ‘e feart foar de pleats, sadat de blauwe drek by de ruten opsiet!” vertelde Anneke. Vanaf dat moment werd de boerderij bezet door de Duitsers. Zes lange weken bleef luitenant Stüber op de boerderij, samen met flink wat onderduikers die in die periode ook op de boerderij zaten. Of de Duitsers echt niet in de gaten hadden dat de gasten geen familie en vrienden waren, zal altijd een vraag blijven.

Bij het ongeluk verloren 18 mensen het leven. De laatste werd pas 10 maanden later gevonden. De Amerikaanse slachtoffers zijn eerst begraven bij Poppenwier. De gemeente Raerderhiem onderhield en bekostigde de graven. Na de bevrijding zijn de Amerikanen herbegraven op een militaire begraafplaats, vermoedelijk Margraten.

De inslag van de bommenwerper heeft ook op Rients Bijlsma, toen zes jaar, diepe indruk gemaakt. In 2008 vertelt hij in de Praet fan Raerd: “‘s Morgens was ik met Popke van Asperen naar Nij Beets geweest. We hadden daar met paard en wagen turf gehaald.

‘s Middags hielp ik bij de woning van Popke aan de Poppenwiersterdyk met het uitladen van de turf uit de stekwein in een koer. Plotseling: bats!, daar crashten met groot lawaai twee bommenwerpers niet zo ver van de plek waar we bezig waren. Allerlei rommel, afval en kogels vielen bij mij in de stekwein.

“Ik zal wat ik in 1943 heb meegemaakt nooit vergeten.”

Het al losgekoppelde paard sloeg op hol. Van Asperen en ik renden meteen in de richting van de plaats, waar we de klap hadden gehoord. Toen we bij de reed van de boerderij waar nu Van der Sluis woont, het land ingingen, zagen we twee piloten dood in hun schietstoel zitten. Hun hoofden zaten onder het bloed. Meer tijd om dichterbij te komen kregen we niet, want al heel snel kwamen er Duitse soldaten aan die ons wegstuurden.”

“Ik zal wat ik in 1943 heb meegemaakt nooit vergeten. Ik herinner me alles nog als de dag van gisteren”, vertelde Rients Bijlsma, die onlangs op 83-jarige leeftijd overleed.

Koerierster van het verzet

TINY VAN LAARHOVEN TERWISSCHA VAN SCHELTINGA (1927 - 2016)

De oorlog is ook een verhaal van helden. Eén van de mensen die een rol hebben gespeeld in het verzet tegen de Duitse onderdrukking was onze dorpsgenoot Tiny van Laarhoven-Terwisscha van Scheltinga (1927-2016). Zij groeide op in een tijd vol spannende en schrikwekkende gebeurtenissen. Ze was nog maar een meisje toen ze een zware verantwoordelijkheid droeg en grote risico's moest nemen.

Onderduikers

In de boerderij aan de Sniterserdyk 23 zaten drie Duitse Joden ondergedoken, twee mannen en een vrouw. Alleen het gezin was hiervan op de hoogte; voor de andere mensen op de boerderij en voor de buitenwereld waren het gewoon knechten en huishoudelijk personeel. Het was altijd erg uitkijken, want de Grüne Polizei zocht onderduikers in de omgeving en schoten die, als ze gevonden werden, neer. Ze vertelden dat aan tafel in aanwezigheid van de Joodse onderduikers. Het gezin praatte heel gemoedelijk met de Duitsers alsof het goede vrienden waren. Maar ondertussen knepen ze hem dat de Joodse gasten door de mand zouden vallen. Ze controleerden zelfs de was die te drogen hing. Op een keer hebben ze met rieken in het hooi gestoken waar de onderduikers zich hadden verstopt. Maar gelukkig werd er niets gevonden. Het waren trouwens niet alleen de Duitsers die werden gevreesd. Verraad door eigen mensen lag voortdurend op de loer. Je wist niet wie je wel en wie je niet kon vertrouwen. Gelukkig hebben de onderduikers, met wie ze toch wel het een en ander hadden beleefd, heelhuids het einde van de oorlog gehaald.

Koerierster

Tiny was nog een meisje van 16, 17 jaar toen ze de zware taak van koerierster in het verzet vervulde. Omdat ze nog zo jong was, was ze zich niet bewust van het gevaar waarin ze zich regelmatig begaf. Met papieren van het verzet onder haar kleren en verdachte voorwerpen in haar fietstas trotseerde Tiny weer en wind, het hele jaar door, ook 's winters. Haar moeder had een lange broek voor haar gemaakt, dat was lekker warm. Maar in die tijd was een meisje met een lange broek niet gewoon. De pastoor had hoofdschuddend gezegd dat dit eigenlijk niet kon. Tiny bracht brieven rond, maar ook revolvers en verzetsblaadjes van "Je maintiendrai". Ze moest elke avond voor spertijd (om 8 uur) binnen zijn, maar dat lukte lang niet altijd. Ze was vaak de hele dag onderweg. Omdat brood en ander voedsel schaars was, was ze soms misselijk van de honger. Op een keer werd Tiny bij De Blauwe Tent aangehouden door een groep Duitsers. Ze wilden haar fiets hebben. Ze schrok, want ze had belastend materiaal bij zich. Omdat ze met een smoes vertelde dat ze nog helemaal naar Lemmer moest, kregen ze medelijden en mocht ze haar volle fietstas houden.

Met de overige leden van het verzet werden stenge afspraken gemaakt. Elke avond moest ze zich, net als alle andere koeriersters, melden bij een schuiladres, een boerderij vlak bij Boazum. Daar woonde toen de familie De Wolff. Als er een koerierster niet verscheen, was er kennelijk onraad en moesten onderduikers zo snel mogelijk worden verplaatst. Als er onraad was, moest één van de leden van de ondergrondse, Andringa uit Oosterwierum, tijdens de kerkdienst naar voren en meteen weer naar achteren lopen. Dat was het sein om de onderduikers te laten verdwijnen. De executie van veertien verzetsstrijders in Dronrijp maakte grote indruk op Tiny. Als represaille voor de overval op de gevangenis in Leeuwarden werden ze neergeknald. Drie broers uit het gezin Wierda waren daarbij. Hun moeder wist niet eens dat ze in het verzet zaten.

Overval

Bekend is het verhaal van de overval op de boerderij aan de Snitserdijk op een avond in november 1944. Dit gebeurde door twee personen, onder wie de verzetsman Gerard 'Harry' Reeskamp. Ze eisten geld voor de ondergrondse. Ze waren tot grote verbazing van Tiny's ouders op de hoogte van de plaats waar de brandkast was verstopt. Het bleek niet de enige roofoverval van Reeskamp. Eén ervan liep af met een moord, waardoor Reeskamp de oorlog overleefde als een zeer omstreden figuur. In plaats van als held werd hij als misdadiger bestempeld.

Deserteur

Op het eind van de oorlog kwam een Duitser het erf op gefietst. Het bleek een deserteur te zijn. Zijn broer, een aalmoezenier, was gesneuveld, evenals een andere broer die geleverd was aan het Oostfront. Het transportbedrijf van zijn ouders was gebombardeerd. Ook zij leefden niet meer. Hij was zo triest dat hij een eind aan zijn leven wilde maken. Maar Tiny's moeder en de Joodse onderduikster hebben hem overgehaald zich te melden bij de ondergrondse. Die heeft hem naar het inmiddels bevrijde Raerd gebracht. Kort daarop is hij naar Engeland gegaan. Later, toen hij weer terug was in Duitsland, stuurde hij een bericht dat hun huis niet was gebombardeerd en dat zijn ouders nog leefden. Zijn superieuren hadden hem dat op de mouw gespeld. Tiny en haar ouders zijn nog bij zijn ouders langs geweest in Stuttgart. Ze waren nieuwsgierig naar de Duitse vrouw die hun zoon zo had geholpen. Dat was de Joodse onderduikster.

Verzetshedenkingskruis

Na de oorlog is er niet veel aandacht besteed aan de daden van Tiny van Laarhoven. Dat hoefde voor haar niet zo nodig. Ze vond het vanzelfsprekend zich voor anderen in te zetten. Uiteindelijk heeft men zich in haar omgeving er voor in gespannen dat zij gedecoreerd werd met het verzetshedenkingskruis.

Tiny van Laarhoven - Terwisscha van Scheltinga overleed op 21 augustus 2016.

Vrijheid is voor mij...

VANUIT HET RAERDERHIEM

Wat betekent vrijheid?

Vrij kunnen zijn, je vrij kunnen bewegen over straat zonder allerlei restricties heeft in deze tijd een heel andere betekenis gekregen. Des te meer realiseren we, als team van 't Raerderhiem, hoe belangrijk het is om onze leerlingen, jullie kinderen, mee te geven wat vrijheid is en dat dit geen vanzelfsprekend is. De Tweede Wereldoorlog, nu 75 jaar geleden, lijkt soms naar de achtergrond te verdwijnen. Vrij zijn is normaal geworden, gelukkig maar. Toch is het belangrijk dat we niet vergeten waar onze (over) grootouders voor gestreden hebben en daar dragen wij ons steentje aan bij als school. Door lessen te verzorgen waarin de Tweede Wereldoorlog centraal staat, door bewust in gesprek te gaan over vrij zijn, door te herdenken en te vieren. Dit jaar zal dit in een andere vorm zijn dan we gewend zijn, maar zullen we ons des te meer bewust zijn dat vrij kunnen zijn, je vrij kunnen bewegen een groot goed is.

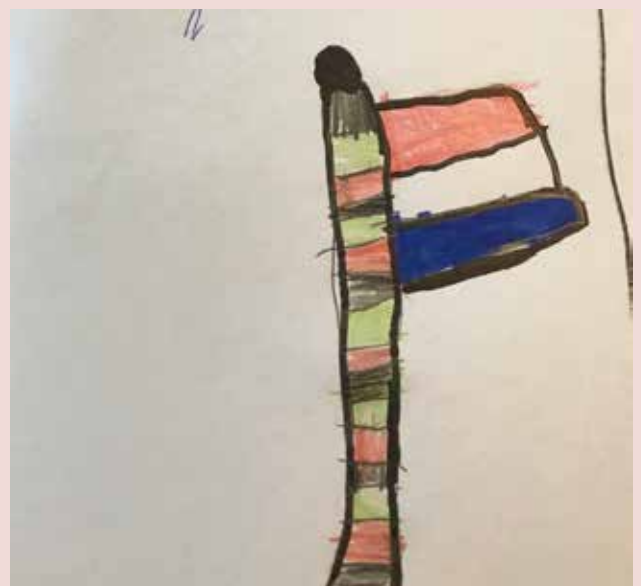
LOTTE HUISMAN
NAMENS TEAM 'T RAERDERHEIM

NICK VAN DER STAAL | 7 JAAR

NOA SILKE VAN DER VLIET | 7 JAAR

SENNE VAN DER VLIET 6 JAAR

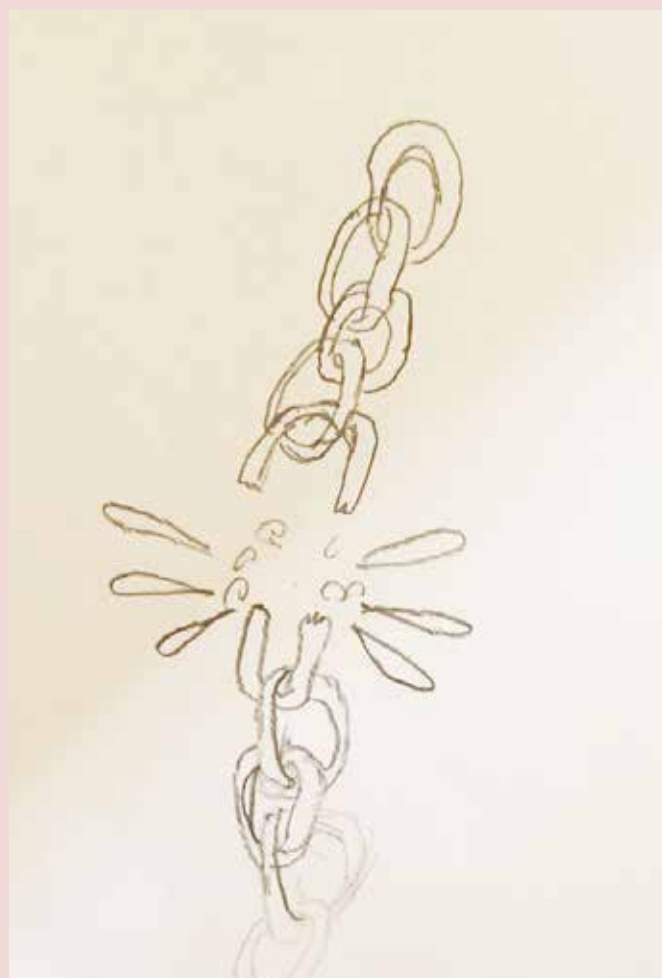
SINNE NELISSEN | 6 JAAR

NELSON KEUNING | 8 JAAR

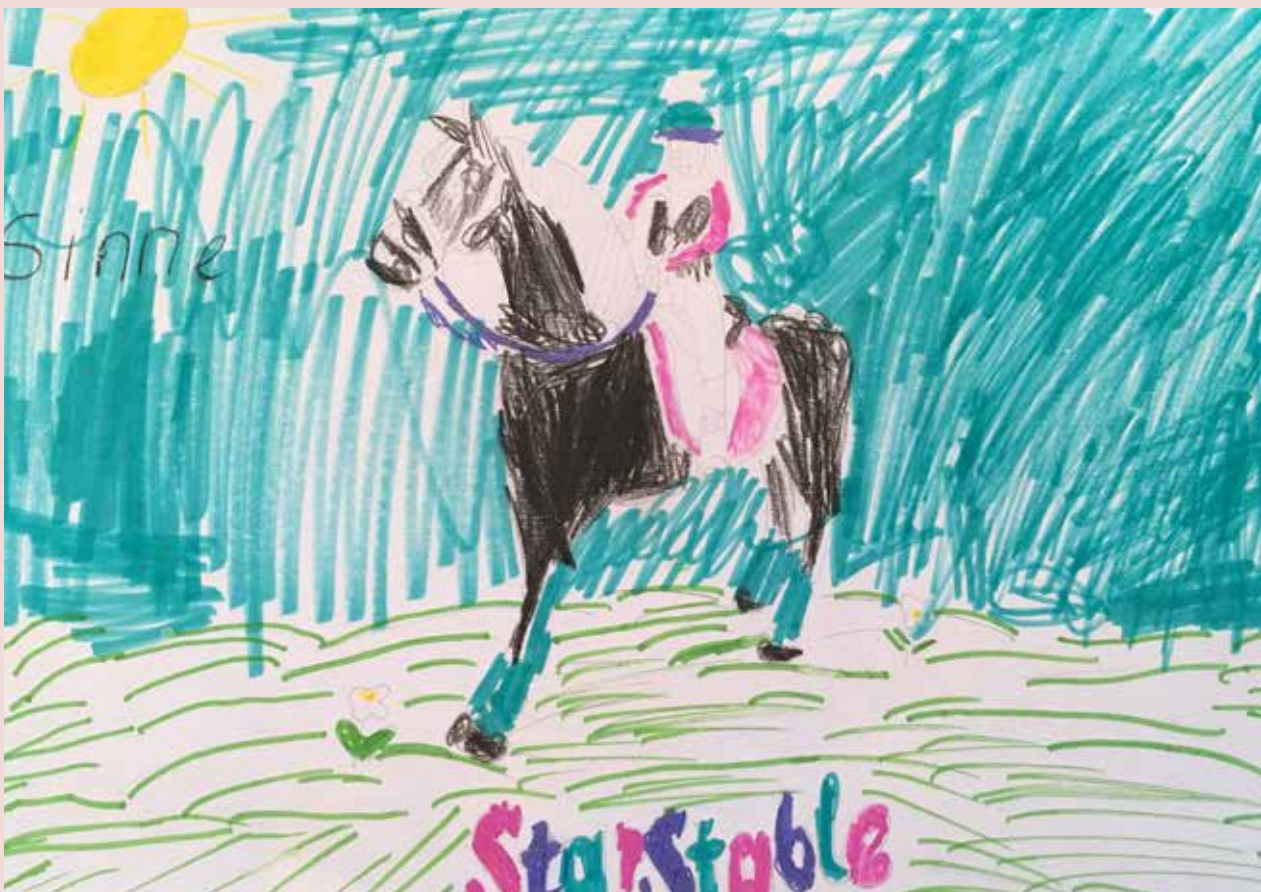
LOTUS KEUNING | 6 JAAR

NOËL VAN DER STAAL | 9 JAAR

LENTHE NELISSEN 9 JAAR

SINNE MOUS 7 JAAR

Duits hoofdkwartier in Raerd

In en om Raerd zaten veel onderduikers. Maar dat niet alleen; de boerderij aan de Snitserdyk 8a werd midden in de oorlog uitgeroepen tot het Duitse hoofdkwartier van het Noorden. In de schuur werden 100 soldaten ingekwartierd en een topofficier kreeg zijn residentie in de rechtervleugel van de voorhuizinge. De heer Hotsma schreef enkele jaren geleden in de Praet fan Raerd het volgende stuk:

“Het gevolg van de inkwartiering was dat er rondom de boerderij licht afweergeschut werd geplaatst. Zo ook rond het dorp. De vijand schijnt te weten te zijn gekomen wat er in Raerd gaande was. Toen heeft het dorp de gehele nacht verlicht doorgebracht. Gelukkig is het daarbij gebleven. Halsoverkop is het hoofdkwartier, met de bij ons ingekwartierde hoofdofficier en de soldaten naar elders vertrokken.

Ook in de volgende jaren tot de bevrijding heeft de boerderij vele keren voor langere of kortere tijd inkwartiering gehad van honderden soldaten en officieren. Mijn jongste broer Tjitse (september '44) had een kop vol prachtige blonde krullen. Na lang aanhouden heeft een Duitse soldaat, die zelf kapper was, zijn eerste lokken mogen knappen met toestemming van zijn moeder. In de nadagen van de oorlog hebben we angstige momenten meegemaakt met de Tommies die op hun zij vlogen om te zien wat er onder hen plaats vond. Vaak waren het in die nadagen “oude” Duitsers die met hun paard en wagens, volgeladen met allerlei oorlogstuig, richting Holland moesten. Het waren deze oude soldaten die, wanneer er een Tommy in de lucht was, verward de opritten van boerderij- en vuursalvo te ontlopen. Verwonderlijk was het dus niet dat bij de bevrijding onze boerderij op de militaire stafkaarten van de geallieerden was aangegeven als gevaarsobject.

“Verwonderlijk was het dus niet dat onze boerderij was aangegeven als gevaarsobject.”

Wij zijn vrij!

Op zondag 15 april 1945 om een uur of elf, de katholieke kerk kwam net uit, ging de roep door Jirnsum: "De Canadezen zijn bij Oudeschouw". Het hele dorp gonsde en trilde ervan en iedereen wilde erheen om te gaan kijken, lopend of op de fiets. Daar aangekomen zagen ze inderdaad een paar Canadezen staan en verder leden van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, herkenbaar aan de band om hun arm. Maar ja, verder konden ze niet. De Duitsers hadden de brug laten ploffen op hun terugtocht om de Canadezen tegen te houden. De N.B.S. hadden hier al rekening mee gehouden en hadden balken en planken klaarliggen op pramen in Terherne en Akkrum en ook uit Jirnsum kwam materiaal voor een noodbrug. Er waren ook een paar Canadezen die zich met de motor over lieten zetten en zo al snel Jirnsum bereikten. Daar zag het intussen zwart van de mensen, die hen uitbundig welkom heetten. Na de eerste motorfietsen kwamen nog veel meer Canadezen door Jirnsum op weg naar Leeuwarden. Ook kwam er opnieuw inkwartiering nu van Canadezen die royaal witbrood, thee, chocolade en sigaretten uitdeelden. Maar het gevaar was nog niet helemaal weg, hier en daar waren nog achtergebleven Duitse soldaten met wapens. De N.B.S. hebben onderweg naar Raerd bij Reduzum en op Tsiengerbuorren nog Duitsers gevangen genomen en in de cel van het Gemeentehuis gevangen gezet.

Na deze laatste obstakels uit de weg geruimd te hebben was het tijd om feest te vieren. Van werken kwam die eerste dagen niet veel terecht, **er werd gedanst!**

- Een vrije vertaling van de beschrijving van de bevrijding uit het boek van de heer Y. Damsma.

Befrijing 1945

De loft
wie fol geroft
en 'k hold de siken yn...
Ferweegde dêr de klink
en wynd're it gerdyn
en waarden nachts
de klokken let,
waard sachts
de tiid ferset?
Doarst elk hjir mar te wêzen,
hjir, samar foar de glêzen?
Of, wie der immen wei?
Dy't ik dat frege sei:
“De nacht! 't Is ommers dei!”

Tsjits Peanstra

(út de bondel Neierhân)

‘Een volk dat voor tirannen zwicht, zal meer dan lijf en goed verliezen, dan dooft het licht’.

DOOR SIEGER L. VAN DER ZWAAGG

Deze tekst staat in grote gepolijste stalen letters op een muur in het Weteringplantsoen te Amsterdam. Ze zijn geschreven door Hendrik Mattheus van Randwijk (1909–1966). Een van de zovele verzetsstrijders die zich haast intuïtief teweer stelden tegen een denkwijze die ze zich niet eigen wensten te maken. Onder géén voorwaarde. Zelfs niet als dat betekende dat hun leven er vanaf zou kunnen hangen.

Ze hielden stand. Verzet is dus niet pas verzet als je je actief bemoeit met de strijd. Nee het is veel meer dan dat. Verzet is het je bewust zijn van zaken die er echt toe doen in het leven. Voor wat en wie je betekenis wilt hebben. Op welke wijze je daarvoor verantwoordelijkheid wilt nemen. Aanspreekbaar bent.

Dat is niet altijd ver van je bed. In tegendeel dat is soms lastig dichtbij. Het vergt enige moed tegen de heersende windrichting in te fietsen en te blijven fietsen. Zeker als de wind aanwakkert en je omver dreigt te blazen. Om dan stand te houden vergt moed. Wrede, intolerante opvattingen hebben in de oorlog en daarna vele slachtoffers gemaakt. Mensen die tussen de raderen van de oorlogsmachinerie werden vermalen tot een onbeduidend nummer. Gemarteld. Gevangengenomen. Geïsoleerd. Bedreigd. Alleen omdat die mens anders was... jood...zigeuner...homoseksueel...verzetstrijder...zwart... niet Arisch...

*Een onwelgevallig mens .
Een mens die oog wilde houden op vrijheid en ruimte.
Een mens die bereid was daarvoor te staan.
Een mens die ons tot een lichtend voorbeeld kan zijn.
Laten we daartoe een licht aansteken op 4 mei om acht uur.
Laten we het licht op de vijfde mei aanblazen tot een laaiend
vreugdevuur.
Een vuur dat de tekst van **van Randwijk** verlicht en omlijst.
Dat is namelijk onze beste garantie op een blijvende vrijheid.*

Licht en ruimte voor andere mensen.

Vrije mensen. Blijde mensen. Mensen van licht.

Plaatselijk Belang **Raerd**
dit is ús doarp dêr wol we wenje

Mogelijk gemaakt door:

Plaatselijk Belang Raerd & Gemeente Súdwest-Fryslân

Met dank aan:

Leerlingen en team basisschool 't Raerderhiem
Praet fan Raerd
Sieger L. van der Zwaag

Realisatie:

Dokumintekommisje met Jan-Evert Boersma & Nelleke Wouters

Eindredactie & Vormgeving:

Nelleke Wouters | Wouters Tekst & Ontwerp